

A deviza alapú hitelezés csalárdságai

A rendszerváltásnak nevezett történelmi események olyan gazdasági folyamatokat indítottak be Magyarországon, melyek morálisan és közgazdaságilag is meghatározták az elkövetkezendő évtizedeket. Társadalmunk a Kádár-rendszer utolsó évei alatt teljesen fellazított tilalmak miatt bőven belekóstolhatott Nyugat-Európa jóléti társadalmainak csillogásába, anélkül, hogy megértette, megérthette volna a nyugati gazdasági működés elveit, moztatórugóit. A magyar társadalom jelentős részének szemében a jelentős vagyonnak ható fogyasztási eszközök inkább irigységet szültek, mintsem a megszerzéséhez vezető út végcélját. A gazdagságot jelképező dolgok megszerzésének ingereit a beinduló reklámtevékenység úgy befolyásolta, hogy arra a hazai fogyasztói társadalom teljesen felkészületlen volt. Ez okszerűen adódott az oktatási hiányosságokból, a „gondoskodó szocialista állam” kicsavart felfogásából, a piacgazdasági kapcsolatok hiányán alapuló „hatósági” szemléletből, és így tovább.

1989 után a „szabad verseny” rászabadult az országra annak minden negatívumával együtt, és így, visszagondolván, minden pozitívumának hiányában. Ugyanis a magyar társadalom tagjai úgy gondolták, alanyi jogon jár nekik mindaz, melyet vágnak, és minden átmenet nélkül el is érik azt. A különböző érdekérvényesítési lehetőségekkel bíró személyek különböző megoldásokat kerestek az egzisztenciális gyarapodásra. A privatizáció eszetlen magánosítása, az E-hitelek gyors „lenyúlása”, a PHARE-támogatások¹ szimpla elsikkasztása történelmi eseménysoroknak minősülnek, így ezekkel pont úgy nem foglalkoznék, mint az olajbűnözéssel, etc. Most csak a bankokra és a pénzügyi tevékenységre fókuszálnék.

Saját, személyes példából szeretnék kiindulni. 1989-ben megkezdtem tanulmányaimat az ELTE jogi karán. Negyedéves joghallgatóként bankkölcsönt kaptam egy Skoda tip. szgk. megvásárlásához úgy, hogy semmilyen legális jövedelemmel nem rendelkezttem. Más kérdés, hogy az ember egyetemistaként a vagonrakodástól kezdve az ügyvédi irodák lótifutijaként végzett tevékenységig minden elvégzett, hogy tanulmányait finanszírozza, és megélhetést teremtsen önmagának. Ám az első rossz jel mindenképpen az volt, hogy 1993-ban nem volt adóminősítés, fel kellett pörgetni a gazdaságot, fogyasztani kellett, jutalékokat kellett számlázni. A pénzügyi szolgáltatások „játsszótere” könnyű és gyors meggazdagodással kecsegtetett, így annak, aki vágyott valami többre, illett közel kerülni a bankokhoz, takarékszövetkezetekhez, lízingcégekhez, biztosítókhoz, etc.

Gondoljunk bele, ez annak a korszaknak a lezárulta volt, amikor a szocialista érában felvett bankkölcsönök elinflálódtek, így az OTP „jelképes összeg”² megfizetése mellett tette lehetővé a kötelemtől való szabadulást! Ez az a kor volt, amikor valaki megvett egy autót, majd 2-3 évesen többért adta el, mint amennyiért vette. Az infláció gyorsult, a

¹ https://www.palyazat.gov.hu/elocsatlakozasi_alapok

² A „jelképesnek” minősítés saját, személyes, családi tapasztalataimon alapul, hiszen egy 1976-ban megvásárolt lakásingatlan (panel) kapcsán szolgáltatott kölcsönből (160.000.-Ft) 1990-ben kb. 40.000.-Ft összeg megfizetésével lehetett szabadulni úgy, hogy készpénzes fizetés esetén a tartozás 50 vagy 60 százalékát elengedték. A kölcsönből eredő követelés gyakorlatilag elinflálódott. Ráadásul a tipikus „fogyasztó” a Kádár-rendszer alatt nem is tudta megfogalmazni, hogy egy szövetkezeti lakás megvásárlása esetén teljesített részletfizetés milyen jogviszonyból eredt. A CHF 1976 májusában kb. 16.-Ft volt, míg 1990 májusában kb. 46.-Ft. 1976-ban egy gyári szakmunkás bére kb. 12-16.000.-Ft volt, míg 1990-ben egy „szocialista nagyvállalatnál” 22.000.-Ft volt, míg a rendszerváltás után létrehozott nyugati vállalatoknál ennek a duplája. A deviza alapú kölcsön fogalma pedig csupán 2001-ben jelentkezett.

forint instabil volt, gazdasági eredmények nem alapoztak meg kiszámíthatóságot. Mindenki arra számított, hogy a jövedelmek, bérek hasonlóan emelkednek majd a megélhetési- és vállalkozási költségekkel, közben ez hiú ábránd volt, hiszen a gazdaságpolitika szándékosan alacsonyan tartotta a munkabéreket, hogy a fejlett nyugat számára olcsó munkaerőt biztosítson, és ennek szem előtt tartásával működő tőkét csábítson az országba.

A fogyasztók szempontjából eleve kudarcra ítélt volt a korszak, hiszen a több vagyontárgy megszerzéséhez nem volt anyagi forrásuk, vagyonnal eleve egy szűk kör rendelkezett, így abban reménykedtek, hogy likviditási hiányukat majd bankkölcsönnel hidalják át. A fogyasztók utánozni igyekeztek a privatizációs folyamatok résztvevőit, akik az állami tulajdont nem saját erőből vásárolták ki, hanem az induló kereskedelmi bankok hiteleztek fejtellenül.³ Csakhogy a hibás felfogás által előbb megszerezték a vagyontárgyat, kötelezettséget vállaltak erőn felül, majd az így megcsappanó megélhetési forrásokat kellett valahonnan kiegészíteni. Baj volt a türelemmel és a sorrendiséggel.

A társadalomnak volt olyan része is, mely a rendszerváltás egyértelmű nyertese volt. Privatizációban szereztek meg töredék áron vagyontárgyakat, azokat felülértékelték, bankkölcsönt vettek fel rá, majd azt elfelejtették visszafizetni. Gyakorlatilag büntetlenül megtehetette ezt bárki. Az „eredeti tőkefelhalmozás” azonban a sok hasonló más módszerrel együtt nem a jogkövető magatartások táborát gyarapította, hanem a cél felülírt minden erkölcsi szabályt. A történelem azt igazolta, ezen ebul szerzett javak ebul is vesztek el. Csakhogy az átlagember, a klasszikus fogyasztó maradt tipikus „szocialista alkalmazott”. Egy részéből kényszervállalkozót kreált gazdaság, más maradt „gyári melós”, a vidék pedig megmaradt alapvetően zselléri, jobbágyi felfogással bíró mezőgazdasági rendszerűnél. Polgári berendezkedés történelmileg nem alakult ki, ezzel együtt azon értékek sem váltak alapvetőkké, melyek ahhoz szükségesek, hogy a fogyasztóvédelmet egyáltalán értelmezni lehessen. Ugyanis a semmiből alakítottak ki olyan fogalmakat, melyek idehaza nem voltak ismertek, értelmezhetőek, felfoghatóak. Ilyen volt például a „banki termék” fogalma. Ma sem tudjuk értelmezni a jelentését.

A társadalmi berendezkedés jellegzetességei, a pénzhez és a piaci viszonyokhoz szükségszerűen illeszkedő tudás- és tapasztalatanyag hiánya, a gyors vagyonszerzés vágya, a következmény nélküliség állandósulása, a tízparancsolati egyszerűségű vétkek totális elbogatellizálása úgy hatották át az egész országot, hogy a piaci szereplők egyike sem mutogathatott a másikra, felelőst keresvén.

A társadalmi, szocializációs problémákon túl jogtudományi gondokkal is szembe kellett nézni. A magyar történelem ugyan néhanapján igazán modern felfogású jogtudósokat termelt ki, de nemzeti büszkeségünket nem sértheti az a tény, hogy a XIX. század közepén egy súlyosan elmaradott ország próbált úgy forradalmat csinálni, hogy annak társadalmi megalapozottsága csaknem hiányzott. Az 1848-as törvények⁴ igen megkésve próbáltak Európa fejlettebb része után rohanni, miközben a Magyar Királyság alapvetően feudális berendezkedésű maradt. Azon gazdasági viszonyok legfőbb szereplői, melyet a magánjog uralt nyugaton, idehaza jórészt idegen nyelvű és világnézetű társadalmi csoportok voltak. Ennek akkor ugyan nem volt jelentősége, hiszen a nemzetiségek a szabadságharc mellé álltak, hiszen a polgárosodás legfőbb

³ Az Egyszisztencia hitelek (E-hitelek) kapcsán tapasztalat folyamokról bővebben: <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/397.html>

⁴ <https://1000ev.hu/index.php?a=2&k=3&f=5268>

mozgatórugói voltak, csakhogy Trianont követően a fejlettebb, gazdagabb területek, leginkább a fajsúlyosabb, polgárosodottabb területek elcsatolásra kerültek, így hazánk visszamaradottabb területein olyan lakosság élt, mely felkészültsége az akkori modern piaci és gazdasági viszonyokhoz, eleve hátrányos volt. A magyar irodalom példászerűen jelenítette meg az akkori állapotokat.

Visszatérve 1848-hoz, és annak haladó gondolataihoz: Széchenyi hitellel kapcsolatos munkásságát ugyan említés szintén tanítják, ám valós értelmét a magyar közoktatás elmulasztja kiemelni. A polgári társadalom alapja az üzletszerű hitelélet, a feudális kötöttségektől mentesülő tulajdonjog, etc. Ahogyan arra Vékás Lajos több munkájában is utal, amennyiben a közjogi gondolkodás hatja át a tulajdonviszonyokat, úgy a magánjog háttérbe szorul, a tulajdonviszonyokat nem a társadalom normális mozgása alakítja, hanem az állam avatkozik bele. Ez volt megfigyelhető a XX. század közepén, az államosításkor, majd a század vége felé a privatizációkor, avagy éppen jelenünkben, amikor közjogi eszközökkel teremtenek magánjogi előnyöket bizonyos érdekkörök számára. Valahogy hazánkban nem tud lefutni úgy néhány évtized nyugalomban, hogy ne felülről avatkozzanak be magánjogi viszonyokba.

Az 1848-as jogi változásokat a Bach-rendszer oly módon helyezte hatályon kívül, hogy az osztrák ABGB bevezetésére vonatkozó jogi norma Magyarországra nézve 1853-ban lépett hatályba. Az Októberi Diplomát⁵ követően, 1861-ben az Országbírói Értekezlet megalkotta az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat, azonban jogalkotó nem lévén e szervezet, az országgyűlésnek kellett volna jogszabályként meghatároznia a magánjogi normákat. Csakhogy az országgyűlés nem így tett, így a kodifikálás annak ellenére elmaradt, hogy a „szabályok” a törvénykezés részévé váltak.

„Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok 1861. július 23-án léptek életbe, és többségük – rácsafolva az ideiglenesség fenn hangoztatott szándékára – kereken száz évig, 1960. május elsejéig hatályban volt. Mégis, 1861-ben a régi magyar magánjog hatályát csak elvben állították teljesen vissza. Fontos császári pátenseket, például az 1852-es ősiségi pátens egyes részeit, továbbá bizonyos ausztriai törvényi szabályokat, mint például a szellemi tulajdon védelmét szolgáló rendelkezéseket fenntartották hatályukban. A legjelentősebb és egyben a legmaradandóbb hatású hatályában fenntartott osztrák jogszabály az 1855. december 15-én kibocsátott telekkönyvi rendtartás volt. Az osztrák telekkönyvi rendszer a maga alapvető elveivel (közhitelesség, konstitutivitás stb.) lényegét tekintve 1973-ig változatlanul érvényesült, sőt fő vonalaiban máig él Magyarországon. A telekkönyvi rendtartás szabályaival együtt hatályban maradtak magának az osztrák törvénykönyvnek azon rendelkezései is, amelyek összefüggtek a rendtartással, és a bejegyzett ingatlan tulajdonjogának telekkönyvi elidegenítését, illetve megszerzését érintették. Ráadásul az osztrák magánjogi kódex befolyása még évtizedeken át távolról sem korlátozódott az ingatlanok dologi jogára (Szladits, 1941). A bíróságok – tartalmilag – rendszeresen alkalmazták az osztrák törvénykönyv rendelkezéseit ingók dologi jogi problémáinak megoldásához és kötelmi jogi kérdéseknél is. Új kommentárok is megjelentek a maga egészében már évek óta hatályban nem lévő törvénykönyvhöz, és az még a két világháború között is az egyetemi jogi oktatás részét képezte.”⁶

Hamza Gábor így foglalta össze ugyanezen jelentős jogforrások megszületésének körülményeit:

„1853-tól Magyarországon és Erdélyben az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (OPTK, ABGB) lépett hatályba, így a kodifikációs munkálatok újratekintése egészen a Kiegyezésig (Ausgleich) váratott magára. Az Általános Magánjogi Törvénykönyv általános részét (1871) a pesti egyetemen oktató jeles római jogász, Hoffmann Pál (1830— 1907) dolgozta ki. Ez az 1863-as, főképpen Georg Friedrich Puchta hatását tükröző Szász Polgári Törvénykönyv (Bürgerliches Gesetzbuch für das Königreich Sachsen) megfelelő részeit követi, amely gyakorlatilag a pandekta-irodalom, illetve pandektajog paragrafusokba foglalása. A magyar magánjognak a kodifikálását az ABGB szabályait modellként követő irányzat hívének számított Ókröss Bálint (1829—1889).

⁵ <http://mek.oszk.hu/00800/00893/html/doc/c400569.htm>

⁶ (<http://www.matud.uif.hu/2014/01/13.htm>, Vékás Lajos, Magánjogi kodifikáció kultúrtörténeti tükörben, Magyar Tudomány)

Teleszky István (1836—1899) öröklési jogi tervezete (1882) szerkezetében és irányultságában egyaránt a Szász Polgári Törvénykönyvön alapul, amely utóbbi azonban az öröklési jog intézményei körében főleg a partikuláris szász jogra volt tekintettel. Apáthy István (1829—1889) kötelmi jogi tervezete (1882), amelyre hatást gyakorolt a későbbi BGB-t előkészítő, már említésre került 1866-os ún. Drezdai Tervezet (Dresdener Entwurf), a jogügyletek körében — a Hoffmann-féle javaslatához hasonlóan — a Savigny nevéhez fűződő akarat elméletet (Willenstheorie) követi. Ugyanez vonatkozik Győry Elek (1841—1902) 1880-ból származó Általános Résszel kapcsolatos tervezetére is. Halmossy Endre dologi jogi résztervezetében (1882) és Zsögöd Benő — Grosschmid Béni — (1852—1938) házassági, személyi és vagyonjogot tartalmazó tervezetében a pandektisztika hatása kisebb mértékű.⁷

Itt külön szeretném kiemelni a pandektistákra és az akarat *elméletre utaló részeket, melyek súlyos jelentőséggel bírnak a jelen törvénykezési gyakorlat megítélését illetően is. Ugyan az 1959-es Ptk. nem követte a pandekta rendszert, sőt, az akarat* *elvet is a nyilatkozati elv mögé sorolta, ám az nem igaz, hogy magánjogi kódexünk nem tartotta volna fontosnak azon jogelvet, mely a szerződést létrehozó jogi tények körében megfogalmazott.*

A kereskedelmi törvény tárgyában megalkotott 1875. évi XXXVII. törvénycikk olyan korban született meg, amikor a magánjogi kodifikáció lelassult, megghiúsult. A norma tulajdonképpen a kötelmi jogi alapokat határozta meg a kor akkori színvonalán. A törvény nem csupán a német BGB talaján állt, hanem egyes részei sima fordításai a német szabályozásnak.

A törvényt általában úgy ismerik, hogy a gazdasági társaságok létrejöttére, működésére, megszűnésére vonatkozó szabályokat tartalmazza, az azonban kevésbé ismert, hogy a törvény Második része a kereskedelmi ügyletek cím alatt klasszikus kötelmi jogi rendelkezéseket tartalmaz.

Azaz volt hazánkban olyan elégséges jogi szabályozás, mely jogforrási jelleggel megjelenhetett. Íratlan jogforrásként jelent meg a közismert Tripartitum, a városjogi könyvek, a tárnokjogi cikkek, a Hármaskönyv meghaladott rendelkezéseit átdolgozó Négyeskönyv (Quadripartitum opus iuris consuetudinarii regni Hungariae), a Mária Terézia által összeállított Planum Tabulare, mely a Kúria elvi jelentőségű döntéseit gyűjtötte össze. Az 1723-ban elindított munka 1769-ben készült el, 1800-ban látott napvilágot nyomtatásban. Majd az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok, melyek nem voltak jogszabályok – mint említettem – azonban a Kúria alkalmazta eljárásaiban, 1896-ben a Corpus Juris Hungarici millenniumi kiadásába is bekerült. És végül ott voltak a Kúria döntvényei, melyek az 1881. november 11-i igazságügyi miniszteri rendelet értelmében születtek meg. A magyar Királyi Kúria a felmerült elvi jelentőségű vitás kérdéseket teljes polgári, illetve és büntető tanácsülésben tárgyalta, az így megalkotott döntvények a királyi táblákra nézve kötelezőek voltak.

Tehát 1875-ben járunk, éppen elkészült a Planum Tabulare, már alkalmazzák az Ideiglenes Törvénykezési szabályokat, és van egy Általános Magánjogi Törvénykönyvek tervezete címet viselő munka, melyet Dietrich Ignác foglalt össze 1871-ben, ám a munka valóban és elismerten Hoffmann Pál munkája volt. Azt nem lehet mondani, hogy a kereskedelmi törvény összecsapott, előzmények nélküli munka volt. Éppen ezért annak rendelkezéseit komolyan is kell venni, és a csúsztatások, félreértelmezések megengedhetetlenek.

⁷ (http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/024_032_Hamza_A.pdf, Történeti áttekintés a magyar magánjog (polgári jog) kodifikációjáról)

1. § Kereskedelmi ügyekben, ha azok iránt a jelen törvényben intézkedés nem foglaltatik, a kereskedelmi szokások irányadók, ezek hiányában pedig az általános magánjog alkalmazandó.

258. § Kereskedelmi ügyleteknek tekintendők:

1. áruk, s általában ingó dolgok vétele vagy egyébkénti megszerzése, azon szándékkal, hogy azok természetben, át- vagy feldolgozva ismét tovább adassanak;
2. az előbbeni pontban érintett oly tárgyak szállításának elvállalása, melyeket a szállító fél e végből szerez meg;
3. állampapírok, részvények vagy más a kereskedelmi forgalom tárgyát képező értékpapírok vétele vagy egyébkénti megszerzése; az esetben is, ha a megszerzés nem továbbadási szándékkal történt;
4. biztosítások elvállalása;
5. utasok vagy javak tengeren leendő fuvarozásának elvállalása és hajókölcsönök kötése.

259. § A mennyiben iparszerűleg folytattnak, kereskedelmi ügyleteknek a következők tekintendők:

1. ingó dolgok fel- vagy átdolgozásának elvállalása mások részére, feltéve, hogy az átvállaló üzlete a kis ipar körét meghaladja;

2. a bank- és pénzváltói ügyletek;

3. a bizományi, szállítmányozási és fuvarozási ügyletek, nemkülönbön a személyfuvarozásra rendelt intézetek ügyletei;
4. a közraktárak ügyletei;
5. a kiadó ügyletek, továbbá a könyv- és műkereskedés egyéb ügyletei, nemkülönbön a nyomdai ügyletek, a mennyiben ez utóbbiak a kis ipar körét meghaladják;
6. azon termelői ügyletei, kik saját terményeiket át- vagy feldolgozzák és a bányai ügyletei, a mennyiben ez iparágak a kis ipar körét meghaladják;
7. a kereskedelmi ügyletek közvetítése.

Az érintett ügyletek az esetben is kereskedelmi ügyleteknek tekintetnek, ha azok nem iparszerűleg ugyan, de kereskedő által a kereskedelmi üzlet körében kötötnek.

Tehát a jogalkotó a bankügyleteket külön nevesítette. Eszerint kell felidézni a dr. Gárdos István – dr. Nagy András féle tanulmányt, mely a Hitelintézeti szemlének 2013. évfolyamának 5. számában jelent meg.⁸ Illetve, melynek részeit a Kúria 6/2013. PJE határozata szinte szó szerint átemelt. A devizahitel jogi alapkérdéseit viselő mű így fogalmaz:

„A pénz előzőekben vázolt sajátossága miatt jövőbeni pénztartozás megalapításakor (történjék az akár szerződésben, bírói határozatban vagy jogszabályban) mindig abból az implicit feltételezésből indulunk ki, hogy valamilyen pénz lesz a teljesítés előírt időpontjában, az azonban bizonytalan, hogy mi fogja betölteni a pénz szerepét. Bár a gyakorlatban a szerződésben meghatározott pénznem és a teljesítés tényleges pénzneme általában egybeesik, soha nem lehet kizárni annak elvi lehetőségét, hogy a teljesítésre a szerződésben szereplőtől eltérő pénznemben kerül sor (ennek két fő esete a törvényes pénznem változása és a teljesítés helyének változása).

Ezért pénztartozást közvetlenül nem, hanem csupán egy értékegyenlet útján lehet meghatározni: a pénztartozás teljesítéseként annyi, a teljesítés helyén és idején ténylegesen forgalomban lévő pénzt kell adni (leróni), amennyi megfelel a tartozás szerződésben, ítéletben vagy jogszabályban meghatározott (kirótt) összegének. A pénztartozás kapcsán tehát meg kell különböztetni a kirovó pénznemet és a lerovó pénznemet: a lerovó pénznemből annyit kell adni, amennyi megfelel a kirótt pénzüsszegnek. Ez a kettősség a pénztartozás előzőekben vázolt sajátosságainak szükségszerű következménye.”

A szerzők dr. Bátor Viktor Pénztartozás c. munkájára hivatkoznak, mely a Szladics által szerkesztett Magyar Magánjog III. kötetében jelent meg 1941-ben. Csakhogy Szladics 1871-ben született, és az eltelt 70 év alatt azért történt egy, s más. Mondjuk a problematikát eleve nevesítette a kereskedelmi törvény. Ennek ellenére a tanulmány nem tesz említést erről:

„Ezek az elméleti megfontolások egyértelműen tükröződnek a pénztartozás polgári jogi szabályaiban. A pénztartozást – függetlenül attól, hogy milyen pénznemben van kiróva – főszabályként a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell teljesíteni (leróni). A pénztartozás mértékének meghatározása a kirovó összeg meghatározásával történik, az így meghatározott fizetési kötelezettséget kell a lerovó pénznemmel teljesíteni. Minden fajlagos dologszolgáltatás meghatározása két elem révén lehetséges: meg kell határozni a szolgáltatandó dolog fajtáját és mennyiségét. A kirovó összeg meghatározása tehát a kirovó pénznem és az abban kifejezett összeg meghatározása révén történik. A tartozás pénznemének (a kirovó pénznemnek) a meghatározása a szolgáltatás meghatározásának szükségszerű eleme, a lerovó pénznemről

⁸ http://epa.oszk.hu/02700/02722/00068/pdf/EPA02722_hitelintezeti_szemle_2013_5_371-387.pdf

azonban nem szükségszerű rendelkezni, hiszen azt a törvény meghatározza. A felek szabadok mind a kirovó, mind pedig a lerovó pénznem meghatározásában. **Effektivitási kikötésnek nevezük, ha a szerződés úgy rendelkezik, hogy a tartozást ténylegesen valamely, a fizetés helyének pénznemétől eltérő pénznemben kell leróni.** A pénztartozás természetéből következően az effektivitási kikötés csak bizonyos keretek között érvényesül: ha a kikötött lerovó pénznem bármely okból nem érhető el, akkor a fizetést az adott hely pénznemében kell és lehet teljesíteni. Ezért mondjuk azt, hogy pénztartozás a „legfajlagosabb szolgáltatás”, amely nem válhat lehetetlenné (feltéve, hogy valamilyen pénz mindig létezik). Ezzel szemben az olyan tartozás esetén, amely csak meghatározott pénznemmel teljesíthető, a teljesítés lehetetlenné válik, ha a szerződésben meghatározott pénznem nem érhető el. Jogi értelemben tehát nem pénztartozás, hanem a dologszolgáltatás általános szabályai alá esik az olyan kötelem, amely alapján az adós egy meghatározott bankjegyet vagy érmét (egyedi dologszolgáltatás) vagy kizárólag valamely meghatározott valutát (fajlagos dologszolgáltatás) köteles szolgáltatni.”

Az 1941-ben is hatályban volt kereskedelmi törvény így rendelkezett:

326. § Kétség esetében azon mérték, súly, pénzláb, pénznem, idő- és távolságszámítás tekintetik szerződészerűnek, mely a teljesítés helyén divatozik.

Ha a szerződés számolási értékről vagy oly pénznemről szól, mely a teljesítés helyén forgalomban nincsen, a fizetés a teljesítés helyén a lejárat napján jegyzett árfolyam szerint, országos pénznemben történik. E tekintetben kivételnek akkor van helye, ha a fizetés e szavakkal: „természetben”, „valóságban” vagy ezekhez hasonló más kifejezésekkel, bizonyos pénznemben kikötött.

A kiemelt rész tehát a modern európai kereskedelmi gyakorlatnak felelt meg, ahol a jogalkotók akceptálták annak lehetőségét, hogy kereskedelmi ügyletet (magánjogi szerződést) úgy kössenek a felek, hogy a jogokat és kötelezettségeket ne a szerződés keltének, teljesítésének helyén alkalmazott pénznem szerint határozzák meg. Azaz hazánkban lehetséges volt az 1875-ben bevezetett amerikai dollárban megállapítani a szolgáltatást és ellenszolgáltatást. Ám a felek köthették kötelemüket az aranyhoz, gabonához, bármihez.

A kereskedelmi törvény 326.§-a (kiemelt rész) 1989. január 1-ig volt hatályban!

A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló törvényjavaslat (1958-4.) volt az első olyan kodifikáció, mely valóban megvalósult, és törvényt keletkeztetvén határozta meg a magánjog egészét. A javaslat az idegen pénznemben való tartozás keletkezését okszerűen nem vethette el, hiszen külföldön okozott károk megtérítése nem forintban keletkezhetett, így arra fektette a hangsúlyt, a nyílt vagy burkolt értékállandósági kikötéseket szabályozza.

A javaslat szerint a fogalom azt jelenti, hogy „hogyha a törvény nem tiltja a fizetésnek idegen pénznemben vagy aranyban való kikötését, akkor ez az olyan hitelező számára, aki forintban ad ugyan hitelt, de nem bízik a forint értékállandóságában, lehetőséget ad arra, hogy követelését nyíltan vagy burkoltan más, általa stabilnak tartott eszközhöz kösse és ennek az értéknek a változása szerint követelhessen magasabb forintösszeget. Habár anno a Legfelsőbb Bíróság 1. sz. elvi Döntése (1950.III.13.) szerint az ilyen követelés nem volt érvényesíthető, a Ptk. javaslata szerint lehetőséget kellett adni a pénz vásárlóerejének változása miatt az abból eredő kockázatok áthárítására. Mindazonáltal a Ptk. a törvényes fizetőeszköz aranyhoz viszonyított törvényes árfolyamváltozása esetén tette mindezt lehetővé.

A javaslat nem határozza meg, hogy milyen kikötést tekint értékállandósági kikötésnek. A gyakorlatból ismeretes, hogy az értékállandósági kikötések burkoltan vagy nyíltan jelennek meg. Burkolt értékállandósági kikötés az, ahol a pénztartozásról szóló okmány egyáltalán nem is említi azt a pénzüsszeget vagy pénznemet, amelyben a tartozás keletkezett, hanem egyszerűen búzáról, idegen valutáról stb. szól. Azt tehát, hogy áruval szemben adósságváltság vagy idegen valutáról kiállított kötelezvény valójában burkolt értékállandósági kikötés és hogy a tartozás forintban keletkezett és áll fenn, olyan ténykérdés, amit minden esetben a kötelezettség keletkezése körülményeinek a tisztázása útján lehet megállapítani. Ilyen esetben a tartozás keletkezésekor fennállott forintösszeget kell megítélni akkor is, ha a felek szerződése terményről vagy más dologról szól.

A tapasztalat mutatja azt is, hogy az értékállandósági kikötés megjelenhet úgy is, hogy a felek aranyhoz vagy meghatározott idegen valutához kötik a forinttartozás értékét, de köthetik azt meghatározott áruhoz vagy áruknak bizonyos csoportjához. A javaslat ebből a szempontból nem tesz különbséget. Ha a követelés valóságban pénzben keletkezett és pénzben áll fenn, akkor a szerződés bármilyen nyílt vagy burkolt értékállandósági kikötése csak egy esetben módosítja a pénztartozás összegét: akkor, ha a tartozás keletkezése és teljesítése közötti időben a forintnak az aranyhoz viszonyított törvényes árfolyama megváltozott.

Azaz 1959. és 1972., illetve 2002. között az kereskedelmi törvény és a Ptk. konkurált egymással. A Ker.tv. végig változatlan szöveggel maradt, azonban a fent ismertetett Ptk. 231.§-ának 2002. január 1-jével hatályon kívül helyezett (3) bekezdése szerint a devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok határozták meg, hogy mikor lehet valósággal (effektíve) idegen pénznemben vagy aranyban való fizetést érvényesen kikötni vagy teljesíteni.

Ptk. 231. § (1) Pénztartozást - ellenkező kikötés hiányában - a teljesítés helyén érvényben levő pénznemben kell megfizetni.

(2) Más pénznemben vagy aranyban meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben levő árfolyam (ár) alapulvételével kell átszámítani.

(3) A devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok határozzák meg, hogy mikor lehet valósággal (effektíve) idegen pénznemben vagy aranyban való fizetést érvényesen kikötni vagy teljesíteni.

Az eredeti norma így szólt:

231. § (1) Pénztartozást - ellenkező kikötés hiányában - a teljesítés helyén érvényben levő pénznemben kell megfizetni.

(2) Más pénznemben vagy aranyban meghatározott tartozást a fizetés helyén és idején érvényben levő árfolyam (ár) alapulvételével kell átszámítani.

(3) A devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok határozzák meg, hogy mikor lehet valósággal (effektíve) idegen pénznemben vagy aranyban való fizetést érvényesen kikötni vagy teljesíteni.

(4) Pénztartozás értékállandóságának biztosítására irányuló kikötés alapján a tartozás keletkezésekor meghatározott összegtől eltérő összeg fizetésének csak annyiban van helye, amennyiben a kikötött pénznemnek az aranyhoz viszonyított törvényes árfolyama a pénztartozás keletkezése és teljesítése közötti időben megváltozott.

A Ptk. 231.§-ának 1978. március 1-jével (1977. évi IV. törvény) hatályon kívül helyezett (4) bekezdése alapján arra kell – a contrario – következtetni, hogy a pénztartozás értékállandóságának biztosítására irányuló kikötés alapján a tartozás keletkezésekor meghatározott összegtől eltérő összeg fizetésének helye volt.

A Ptk. 231.§-nak értelmezésekor tehát a régi norma kifejezetten hivatkozott az értékállandósági kikötésre, mint a felek konszenzusára. Ha a Kúria úgy értelmezi, hogy a Ptk. 231.§ (3) és (4) bekezdésének hatályon kívül helyezése az értékállandósági

kikötés kapcsán diszpozitivást jelent, akkor sem lehet azon változtatni, hogy a magyar jogfejlődés eme „jogintézmény”, jelen esetben szerződéses feltétel lényegét, értelmezését pontosan kialakította.

Gárdosék tanulmányukban ugyan utaltak a fentiekben ismertetett jogi normákra, azonban azokat nem nevesítették, a kereskedelmi törvény rendelkezéseit és a Ptk. normarendszerét pedig kifejezetten elhallgatták annak érdekében, hogy az értékállandósági kikötések szabályrendszerét egészében lehessen ráhúzni a deviza alapú hitelezésre.

„A hétköznapi élet tipikus eseteiben a kirovó és a lerovó pénznem megegyezik, számos olyan eset van azonban, különösen a gazdasági életben, amikor e kettő eltér. A devizahitelek esetében is ez a helyzet, hiszen az idegen pénznemben kirótt tartozást otthon, a hazai pénznemben kell teljesíteni. Ha a kirovó és a lerovó pénznem eltérő, az irányadó árfolyam alapján végzett átszámítás útján kell meghatározni a teljesítendő összeget. Itt van jelentősége a két eset megkülönböztetésének: effektivitási kikötés esetén, amikor a lerovó pénznem a kirovóval megegyező külföldi fizetőeszköz, akkor az adósnak a tartozása teljesítéséhez be kell szereznie azt; ilyen kikötés hiányában, amikor a törvényben meghatározott főszabály érvényesül, azaz a tartozást a hazai pénznemben kell teljesíteni, akkor csupán egy számítás kell végezni a lerovó pénznemben fizetendő összeg meghatározása érdekében. A két művelet jogilag különbözik: az első eset pénzváltás, azaz a külföldi fizetőeszköz megvásárlása, a második viszont egy tiszta számítási művelet, amelyet el kell végezni a lerovó összeg meghatározásához. A jogszabályok ez utóbbi műveletre az „átszámítás”, „kiszámítás”, illetve „számítás” kifejezéseket használják. **Effektivitási kikötés hiányában a devizatarozás megfizetése (folyósítás vagy törlesztés) forintban történik.** Ezen alapul az úgynevezett devizaalapú hitel, a devizahiteleknek az a fajtája, amikor a bank a devizában meghatározott hitelösszeget forintban folyósítja, az adós pedig a devizában meghatározott törlesztőrészt forintban fizeti meg.”

Fentiek számtalan alaptalan megállapítást tartalmaznak, melyet a Kúria zokszó nélkül átvett:

- ❖ *a devizakölcsönök esetében a banki kötelem tárgya egy adott mennyiségű, és meghatározott deviza szolgáltatása. Az adós pontosan ugyanazt a devizát köteles visszaszolgáltatni, annak járulékaival együtt.*
- ❖ *nem kell hazai pénznemben teljesíteni a deviza kölcsöntartozást, hiszen meghatározott összegű CHF vagy EUR szolgáltatásához ugyanazon deviza ellenszolgáltatása jár.*
- ❖ *az értékállandósági kikötés esetében értelmezhető az árfolyam, azonban deviza kölcsönszerződésnél nem.*
- ❖ *a bankok által alkalmazott konstrukció lényege a szolgáltatás nélkül követelt árfolyamrés (vételi és eladási árfolyamok), melyből a hitelezőnek bevétele, haszna keletkezik. A cél ebben az esetben nem a számítási módszer világossága, hanem haszon szerzése.*
- ❖ *jogszabályok alatt a magánjogi szabályokat kellene érteni, csak hogy azok nincsenek e körben, így az „átszámítás”, „kiszámítás”, illetve „számítás” fogalmak meghatározása hiányzik.*
- ❖ *a tanulmány szerint a deviza alapú hitel fogalma nem más, mint effektivitási kikötés hiányában létrejött deviza kölcsönszerződés, ahol a banki kötelem tárgya (főszolgáltatás) a meghatározott összegű deviza, mely ellenszolgáltatása nem a főszolgáltatással egyező deviza, hanem a tagállam törvényes fizetőeszköze, a magyar forint, melyet „átszámítanak”.*

Ehhez képest ezt állítja:

„Az előzőekből talán kiderült, hogy a devizahitel attól az, ami, hogy a felek így állapodtak meg: szerződésükben a tartozást devizában határozták meg.”

Sajnos ez a tanulmány érveléséből nem következik. Devizakölcsön az, melynek tárgya maga a deviza. Ez határozza meg a szolgáltatás és ellenszolgáltatás viszonyát.

A hazai gyakorlatban elterjedt konstrukció, banki termék nem más, minthogy a bank az adós szerződéses, kinyilvánított akarata szerinti, meghatározott forint összeg folyósítására vállal kötelezettséget. Szerződésszerű teljesítéséhez azonban társít egy másik kötelmi jogviszonyt: a folyósított forintot deviza vételi árfolyamon számítja. Gond ott keletkezik, hogy a devizából számítják a forintot, avagy forintból a devizát. Mert az nem ugyanaz. E körbe tartozóan a tanulmány – így a 6/2013. PJE határozat sem – tesz többlet értelmezést.

„A felek erre irányuló akarata szükséges és önmagában elegendő feltétele annak, hogy devizatartozás keletkezzen.”

Ez igaz. A felek szerződéses akaratával egyezően közölt, egybehangzó jognyilatkozat szükséges ahhoz, hogy devizatartozás keletkezzen. Ha a bank e körben úgy állapodott meg az adóssal, hogy a forint értékállandóságába vetett hitük megroppant, így a CHF-hez igazítják a tartozás összegét, akkor a meghatározott forint kölcsönösszeget a szerződéskötés időpontjában „átszámították” volna CHF-re, és így nevesítették volna az ellenszolgáltatási kötelezettséget. Azaz az adós a számított CHF-nek megfelelő forintértéket lenne kötelezettsége teljesíteni. E körben azonban a számítási mód nem tartalmazhat vételi- és eladási árfolyamokból származó kötelemeket.

Gárdosék logikája szerint is szükséges lenne a felek konszenzusa ahhoz, hogy az értékállandósági kikötés megszülessen, illetve a különmű árfolyamok alkalmazása kapcsán szolgáltatás és ellenszolgáltatás nevesítse a kötelmet.

„Tipikus esetben tehát – a pénztartozás általános elemzése során kifejtettek alkalmazásával – a devizakölcsön-szerződés tartalma a következőképpen határozható meg:

- (a) mind a hitelező, mind pedig az adós által fizetendő összeg idegen pénznemben van meghatározva, azaz a kirovó pénznem általában az euró vagy a svájci frank;
- (b) mind a hitelező, mind pedig az adós a fizetési kötelezettségét forintban köteles teljesíteni, azaz a lerovó pénznem a forint;
- (c) a folyósítás és a törlesztés esetén meghatározott vételi, illetve eladási árfolyam alkalmazásával átszámításra kerül sor.”

A (c) pontban megjelölt feltétel gyakorlásának igénye tehát idegen az értékállandósági kikötéstől. A deviza kölcsön esetében azonban okszerűen előfordulhat, ha a pénzváltás kapcsán igény keletkezik a banki szolgáltatásra, és az okszerűen meg is történik. A különmű árfolyamok alkalmazása plusz ügylet, egy kötelem, mely ugyan lehet egyedileg megtárgyalt, avagy általános szerződéses feltétellel létrejött szerződés. Ám tisztességtelen, semmis csak akkor lehet a feltétel, ha valóban létezett ilyen feltétel meghatározása, annak megismerhetősége, illetve a feltétel a szerződés részévé is vált.

A következő tévedése a tanulmánynak, így a Kúria jogegységi határozatának is az, hogy az effektivitási kikötés jogelméleti fogalmát a szolgáltatásra és az ellenszolgáltatásra is egyaránt alkalmazni kívánja, mely logikai problémákat szül:

„Ha valamiért ez a kérdés jelentőssé válik, esetenként vizsgálendő, hogy az adott szerződés tartalmazott-e effektivitási kikötést, és ennek megfelelően a folyósítás ténylegesen devizában történt, és utóbb került sor a deviza forintra való átváltására, vagy pedig, effektivitási kikötés hiányában, egyszerű átszámítást alkalmazva, a kölcsönt közvetlenül forintban folyósították-e.”

„Effektivitási kikötésnek nevezük, ha a szerződés úgy rendelkezik, hogy a tartozást ténylegesen valamely, a fizetés helyének pénznemétől eltérő pénznemben kell leróni.”

„A pénztartozást – függetlenül attól, hogy milyen pénznemben van kiróva – főszabályként a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell teljesíteni (leróni).”

A kölcsönszerződés esetében a Ptk. 523.§ (1) bekezdése alapján szükséges volt meghatározni a kölcsön összegét. E feltétel lényegesnek minősített a jogalkotó által. Ebben való megállapodás hiánya akaratlan disszenzust jelent, általában a hiány a szerződéskeletkeztető jogi tény hiányában a szerződés létre nem jöttét, míg a fogyasztóval kötött kölcsönszerződés esetében szankciós semmisséget okoz.

A feleknek szükséges volt megállapodni tehát a kölcsön összegében. Ez lehetett volna meghatározott forint összeg, avagy meghatározott deviza összeg. Vagy ez, vagy az. Ha a forint összegben állapodtak meg, akkor az értékállandósági kikötés alkalmazásával azt a szerződés napján meghatározhatták devizában is – az MNB árfolyamán számítva. A bankok által megteremtett „banki termékek” valójában általános szerződéses feltételeket takartak.

Ha a bank és az adós abban állapodtak meg, hogy a bank adott esetben 10.000.-CHF szolgáltatására vállal kötelezettséget, akkor az adóst ezen összeg visszafizetése terheli, illetve a bank a 10.000.-CHF összeget köteles szolgáltatni. Ha a bank és az adós abban állapodtak meg, hogy a bank adott esetben 1.000.000.-HUF szolgáltatására vállal kötelezettséget, akkor az adóst ezen összeg visszafizetése terheli, illetve a bank az 1.000.000.-HUF összeget köteles szolgáltatni. Ha a bank és az adós abban állapodtak meg, hogy köteleme az 1.000.000.-HUF szolgáltatására vonatkozik, ellenben az értékállandósági kikötés alkalmazásával a mai napon egy CHF 282,73.-CHF-et ér, akkor az egymillió forintot osztom ezzel a számmal. Így megadom a 3.536,94.-CHF összeget az ellenszolgáltatás tárgyának, hiszen az adós (rész)teljesítésekor e CHF összeg figyelembevételével kell számítani a forintértéket.

Az összes többi megoldás idegen a pénzkölcsöntől, és egyéb szolgáltatást olvaszt magába: a pénzváltásból származó haszon érdekében.

A devizakölcsön esetében a két szolgáltatás kapcsolódhat, ha az adós nem a devizát kéri, hanem a forintot. Forint kölcsön esetében ez értelmezhetetlen, értékállandósági kikötés esetében szintúgy. Ha tehát a bank a deviza adás-vétele mellett érvel, akkor tagadja a forint kölcsönt és az értékállandósági kikötés alkalmazását is.

A Gárdos-féle tanulmány a dolog lényegi részét illetően téves úton jár. Eszerint kell megítélni a Kúria 6/2013. PJE határozatát. E körben már több levelet intéztem a Kúria elnöke felé, azonban érdemi reakció nem történt. De lássuk érveimet:

A jogegységi határozatok bíróságokra kötelező erejét az Alaptörvény rögzíti. Nyilván feltételezi, hogy egy jogegységi határozat – akár megszületésének jogi körülményei, akár tartalma szerint – megfelel a jogalkotó akaratának, a jog társadalmi rendeltetésének és azon jogelméleti követelményeknek, melyet a régi, klasszikus Alkotmánybíróság kidolgozott a láthatatlan Alkotmány fogalma kapcsán.

Alaptörvény 25. cikk

(3) A Kúria a (2) bekezdésben meghatározottak mellett biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a **bíróságokra kötelező jogegységi határozatot** hoz.

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény így rendelkezik:

24. § (1) A Kúria

c) a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz,

25. § A Kúria az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott feladatának ellátása körében jogegységi határozatokat hoz, joggyakorlat-elemzést folytat jogerősen befejezett ügyekben, valamint elvi bírósági határozatokat és elvi bírósági döntéseket tesz közzé.

30. § (1) A bírósági joggyakorlat-elemző csoport a vizsgálat eredményéről összefoglaló véleményt készít. Az elkészült összefoglaló véleményt a Kúria tárgykör szerint illetékes kollégiuma megvitatja, és egyetértése esetén annak megállapításait a csoport vezetője a Kúria honlapján közzéteszi. Ezzel egyidejűleg a teljes összefoglaló véleményt a csoport elnöke a bíróságok központi intranetes honlapján (a továbbiakban: intranet) is közzéteszi.

(2) **Ha annak feltételei fennállnak**, az (1) bekezdés szerinti összefoglaló vélemény alapján a Kúria kollégiumvezetője jogegységi eljárást indítványozhat, vagy jogalkotás kezdeményezése érdekében a Kúria elnökén keresztül az OBH elnökéhez fordulhat.

32. § (1) Jogegységi eljárásnak van helye, ha

a) a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala, korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon kívül helyezése szükséges, vagy

b) a Kúria valamely ítélkező tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Kúria másik ítélkező tanácsának elvi bírósági határozatként közzétett határozatától vagy közzétett elvi bírósági döntéstől.

(2) Az (1) bekezdés b) pontjában említett esetben a Kúria tanácsa a jogegységi eljárás indítványozása mellett a jogegységi határozat meghozataláig az eljárást felfüggeszti.

33. § (2) A jogegységi határozat hozatalára irányuló indítványban az indítványozónak meg kell jelölnie, hogy milyen kérdésekben és mely okokból kéri a jogegységi tanács határozatának meghozatalát, és a 32. § (1) bekezdés b) pontjában említett esetben javaslatot kell tennie a jogkérdés mikénti eldöntésére. Az indítványhoz mellékelni kell az indítvánnyal érintett bírósági határozatok kiadmányát.

40. § (1) Az indítvány alapján - a 39. §-ban foglalt kivétellel - a jogegységi tanács jogegységi határozatot vagy a határozathozatalt mellőző végzést hoz. A határozatot vagy a végzést a jogegységi tanács elnöke a jogegységi tanács ülését követő 15 napon belül megküldi az indítvány előterjesztője és - ha az indítványozó nem a legfőbb ügyész volt - a legfőbb ügyész részére is.

(2) A jogegységi indítványnak helyt adó határozat rendelkező része tartalmazza a jogegységi eljárás tárgyául szolgáló, illetve azzal szorosan összefüggő elvi kérdésben adott iránymutatást.

A Kúria Polgári Kollégiuma a kollégiumvezető indítványa alapján, a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bsz.) 34. § (4) bekezdés b) pontja alapján jogegységi tanácsként eljárva a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perekben felmerült egyes elvi kérdések tárgyában a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében meghozta a 6/2013. PJE határozatát. Mindez történt 2013. december 16. napján.

*A lényegét kiemeltem a normák szövegében. A Kúria **valóban felmerülő elvi kérdésekben** alkothat jogegységi döntést. Ha ilyen elvi kérdések nem merülnek fel, avagy az ítélkezési gyakorlat nem mutat fel jelentős szórást, akkor nincsen helye jogállami mércével mérve jogegységi határozatoknak. A Kúria honlapján és sehol máshol az interneten nem elérhető összefoglaló vélemény, mely megalapozta volna a 6/2013. PJE határozatot. Kivéve a Gárdos-féle tanulmányt. Jelen pillanatban úgy néz ki, a Kúria nem tette közzé a jogelemző csoport összefoglaló véleményét, ilyen csoport nem is alakult meg, nem is készített semmilyen összefoglaló véleményt, és a Polgári Kollégium vezetője tudatosan megszegte a Bsz. 30.§ (2) bekezdését. Nem volt helye jogegységi döntésnek.*

A jogegységi határozat sajnos nem eltérő jogi álláspontokat értékel és oldja fel az értelmezési ellentmondásokat, hanem tényeket állít, és azok alkalmazását teszi kötelezővé ítéleti tényállásként:

*1. A deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések (a továbbiakban: deviza alapú kölcsönszerződések) devizaszerződések. A **felek** a hitelezőnek és az adósnak a kölcsönszerződésből fakadó*

pénztartozását egyaránt devizában **határozták meg** (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem).

Kénytelen vagyok utalni arra, hogy a polgári jogi szerződés absztrakt jogi fogalom, nem tárgy és nem okirat. A felek a nyilatkozási elv elsődlegessége értelmében, közölt, hatályosult akaratnyilatkozatuk egybehangzósága, egymás felé irányultsága esetében hoznak létre szerződést. A szerződésnek az lesz a tartalma, melyben a hatályosult nyilatkozatok egyeznek. A jognyilatkozatot természetesen lehet szóban és írásban is megfogalmazni, közölni. A szerződés létrejötte szempontjából ez érdektelen. Más kérdés az alaki kényszer, a kölcsönszerződést – és nem mást – írásba kell foglalni.

A Kúria jogegységi határozata nem fogalmazhatja meg azt tény igényével, hogy a felek egybehangzó akaratnyilvánítással csak azzal a tartalommal bírhat, melyet a PJE állít. A Kúria számára nem volt kényszer a korábban, szerződéskötéskor, hatályos jogi normák szövegében meg nem jelenő jogi fogalom értelmezése, ugyanis a Ptk. 207.§ alapján azt egy konkrét jogvitában kell értelmezni:

207. § (1) A szerződési nyilatkozatot vita esetén úgy kell értelmezni, ahogyan azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kellett.

(2) Ha az általános szerződési feltétel, illetve a fogyasztói szerződés tartalma az (1) bekezdésben foglalt szabály alkalmazásával nem állapítható meg egyértelműen, a feltétel meghatározójával szerződő fél, illetve a fogyasztó számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni.

(5) A felek titkos fenntartása vagy rejtett indoka a szerződés érvényessége szempontjából közömbös.

(6) A színlelt szerződés semmis; ha pedig az más szerződést leplez, a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni.

Ugyanis maga a polgári per célja, az, hogy a vitatkozó felek közötti jogvitát feloldja:

Pp. 1. § Ennek a törvénynek az a célja, hogy a természetes személyek és más személyek vagyoni és személyi jogaival kapcsolatban felmerült jogviták bíróság előtti eljárásban való pártatlan eldöntését az e fejezetben meghatározott alapelvek érvényesítésével biztosítsa.

A bíróság kötelessége azon jogvita eldöntése, melyet a felek eltérő tény-, és jogállásukból fakadóan megjelölnek. Még határozottabban, a felperes egy meghatározott kérelmet intéz a bírósághoz, tényállítását és jogállítását fogadja el valónak. Olyan pedig kizárt, hogy a jogvita megindulása előtt már eldönti a Kúria, hogy miként kell értelmezni a fél jognyilatkozatát, sőt, milyen jognyilatkozatot tett a fél!

*A keresetlevél előterjesztésekor a felperest megilleti a **rendelkezési jog gyakorlása**.*

A „bírósághoz fordulás joga” (Plósz Sándor) az ENSZ 1948. évi közgyűlésén elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10. cikkéből levezetett. A Római Egyezmény 6. cikke, a Polgári Jogok egyezségokmányának 14. cikke szintén ezt az alapjogot biztosítja.

*A Pp. egészét hatja át a **rendelkezési elv**, mely szerint a felperes jogát jelenti az eljárás megindítása, az eljárás tárgyi és személyi kereteinek meghatározása, és – részben – az eljárás menetének meghatározása.*

Az Alkotmánybíróság több esetben hozott határozatot a rendelkezési elv tárgyában: 8/1990. (IV.23.) AB határozat, a 9/1992. (I. 30.) AB határozat, az 1/1994. (I. 7.) AB határozat illetve az 59/1993. (XI. 29.) AB határozat kiemelendő e körben.

Azaz, a Kúria egyetlen jogegységi határozata sem csorbíthatja a rendelkezési elvet, a felperes eme jogát. Márpedig a szerződés tartalmát a fél hatályosult jognyilatkozata

határozza meg, nem a Kúria. A közölt jognyilatkozatok tartalma, időpontja a perben bizonyítandó kérdés. Ahány eset, annyi eltérő eset. Ezt egységesíteni lehetetlenség.

A Kúria azonban tudatosan, vagy gondatlanul a bankok ama védekezését erősítette, hogy a felek pont azt a jognyilatkozatot közölték egymással, ami az okiratban van. Ez ugyan teljesen életszerűtlen, de mégis így alakították a perek sorsát.

A jogegységi határozat kevesek által ismert része az alábbi:

2. A jogegységi határozat egyedi szerződések, szerződési rendelkezések érvényességének vizsgálatára nem alkalmas, hanem csak annak elemzésére, hogy a deviza alapú kölcsönszerződés 1. pontban ismertetett konstrukciója polgári jogi szempontból érvényes-e. Az egyes szerződések, egyes szerződéstípusok egyedi megvizsgálása, egyedi, illetve többlet tényállási elemek feltárása, értékelése csak a konkrét perekben lehetséges.

Ennek ellenére mégis az alábbiakat deklaráta a PJE határozat:

A deviza alapú kölcsönszerződés megkötésekor **a kölcsönvevő szándéka arra irányult**, hogy forintban jusson a kölcsönhöz és tartozását is forintban fizesse vissza, kamatfizetési kötelezettsége ugyanakkor a szerződéskötés idején jellemző forint kölcsönre irányadó kamatnál jelentősen alacsonyabb legyen. Ezen elvárásnak felelt meg a deviza alapú hitelezés konstrukciója, melynek alapjául a Ptk. 231.§-ának szabályai szolgáltak.

Honnan tudta a Jogegységi Tanács, hogy a kölcsönvevő szándéka mire irányult? És pláne honnan tudta azt, hogy jognyilatkozata fedte-e szándékát?

A deviza alapú kölcsönszerződések megkötésére azért került sor, mert az adós célja az volt, hogy a forint kölcsönszerződések esetén irányadó kamatnál alacsonyabb kamattal jusson kölcsönhöz. Erre csak úgy volt lehetőség, ha devizában adósodik el, ami egyben azt jelenti, hogy vállalja az árfolyamváltozás kockázatát, melynek iránya, mértéke előre nem látható, nem kiszámítható.

A kúriai-, így a törvénykezési gyakorlat egésze jellemzően összemosza a tájékoztatási kötelezettséget az adott szerződéses feltételben való megállapodás szükségességével. Az előbbi a polgári jogok tisztességes gyakorlásának követelménye, pláne fogyasztó esetében, utóbbi pedig egy kötelemkeletkeztető jog tény. Mindkét félnek kötelessége meghatározni azon lényeges feltételeket, melyek hiányában nem kötne szerződést a másik féllel. Ezen túl maga a jogalkotó is meghatároz lényeges szerződéses feltételeket, mely hiányában a felek szerződése nem jöhet létre. A kölcsönszerződés esetén a Ptk. 523.§ (1) és (2) bekezdése nevesíti a meghatározott kölcsönösszeget, a kamatot, illetve a Hpt. 210.§ (2) bekezdése az adósi kötelezettséget a terhek vonatkozásában. Ha nincsen meghatározva a kölcsön összege, és e feltételt ki kell hagyni a szerződésből, akkor a kötelelem kiüresedik, nincsen szerződés. Ha a kamat és terhek kimaradnak, akkor az adott esetben ingyenessé teheti a szerződést, avagy szankciósan semmissé.

A Kúria a Gárdos-tanulmány alapján próbálta elbogatellizálni a meghatározott kölcsönösszeg hiányát. Hosszú vívódást követően a jogalkotó tisztességtelennek tartotta a különmű árfolyamok alkalmazhatóságát, így semmisségét vélelmezte. Csakhogy a fentebb leírtak szerint a különmű árfolyamok alkalmazása okszerűen nem részleges semmisséget okoz, hanem az egész szerződés létre nem jöttét, avagy semmisségét, aszerint hogy fogyasztóval kötött kölcsönszerződésről van szó, vagy sem.

Ugyanis, ha az álláspontom szerint „második” szerződéses kötelelem kiesik akaratlanul disszenzus, vagy semmisségi ok miatt, akkor a maradék kölcsönszerződés csak úgy maradhat érvényes, ha:

- a) az tisztán deviza kölcsönszerződés, csakhogy ebben az esetben a különmemű árfolyamok alkalmazása nem számítási mód lehetne, hanem konkrét szolgáltatás.
- b) tiszta forint ügylet, ahol értelmezhetetlen a különmemű árfolyamok alkalmazása,
- c) értékállandósági kikötés esetén, ahol az adósi kötelmet devizában meghatározó számítási mód pontosul az MNB árfolyama szerint.

A bíróság előtti jogvitában azonban az a kérdés, akartak-e a felek külön kölcsönszerződést, és deviza váltásra vonatkozó szerződést kötni vagy sem, avagy értékállandósági kikötésben állapodtak meg.

Ha egy bank meghatározottnak a forint összeget tekintette, és azt rosszul számította át devizára értékállandósági kikötésben, akkor a deviza összegének pontosítása a szerződést még érvényben hagyja, csak az adósi kötelelem deviza összege változik. Ha azonban egy bank deviza összeget jelölt meg szolgáltatásának kötelmeként, akkor az nem értékállandósági kikötés, hiszen nem a forint szolgáltatására vállalt kötelezettséget, hanem a devizára, így köthetett mellé deviza váltási ügyletet, annak marzsával együtt.

Jelen pillanatban nem ismert olyan banki általános szerződéses feltétel a magyar jogvitákban, mely értékállandósági kikötésre irányult volna. A szerződéses blanketták lényege a különmemű árfolyamok alkalmazásából eredő marzs, illetve a forint szükségyszerű, okszerű gyengüléséből származó árfolyamnyereség volt. Ez volt az a lényeges szerződéses feltétel, mely feltétel hiányában a bankok nem akartak szerződést kötni. Ugyanis a bankok vagy forint betétek terhére vállaltak kötelmet, vagy deviza refinanszírozásuk árfolyamkockázatát maximalizálták. Azaz nem létező árfolyamkockázatot terheltek át úgy az adósokra, hogy a fenti két feltételből eredő terheket a szerződésben nem nevesítették. A tájékoztatás elmaradása miatt semmisséget csak akkor lehetne megállapítani, ha a bank titkos fenntartásának, rejtett indokának úgy minősítené a bíróság a hallgatást, hogy azt a jogalkotó akaratóval ellentétesnek, a jog társadalmi rendeltetésével ellenkezőnek deklarálná, így azonban okszerűen ki kell mondani, hogy a szerződés nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközik, az a Ptk. 200.§ (2) bekezdése alapján semmis.

Az un deviza mentő törvények (DH törvények) a menthetetlen helyzetet kívánják menteni, a felelősség kérdését eltussolni.

Ugyanis a DH törvényeket csak akkor lehetne alkalmazni, ha a felek valóban megállapodtak a különmemű árfolyamok alkalmazásában, illetve az egyoldalú szerződésmódosítás jogában. Ha ilyen konszenzus nem alakult ki, akkor a DH törvények hatálya kizárt. A szerződés tartalma azonban bizonyítási kérdés ellenkező tartalmú tényállások esetében. Más dolog, hogy a fogyasztókat képviselő ügyvédek döntő többsége úgy kezdte a keresetlevelet, hogy csatolják a felek között létrejött szerződést – gondolván itt az okiratra, elfelejtvén azt, hogy a szerződés egy absztrakt fogalom, nem dolog. A bíróság ebben az esetben alkalmazhatja a DH törvényeket, hiszen a különmemű árfolyamok alkalmazásának lehetősége gyakorlatilag az összes okiratban, legalább utalás szintjén, benne foglaltatik.

Csakhogy, ha a „részleges” semmisséget figyelembe vesszük e körben, akkor is bőven akad semmisségi ok. A fentiek szerint a DH törvények által célzott joghatás újabb semmisségi okokat kelt életre, melyre alig valaki hivatkozik. Jellemző hiba, hogy a

tájékoztatás elmaradására hivatkoznak, ellenben a szerződés létrejöttét állítják az okirat tartalmával egyezően.

A bíróságok egy része azonban jelen pillanatban odáig merészkedik – és a tendencia nem csökken, hanem növekszik – hogy a jogvitákat lezárnak tekintik a DH törvényekkel. Ezt azonban sem jogi norma, sem az ép ész nem támasztja alá, ugyanis a főszolgáltatás összege változatlanul sehol nem meghatározott, nincsenek olyan általános szerződéses feltételek, melyek szabatosan kifejténék a deviza alapú hitelek fogalmát, tartalmát, okozatosságát, mechanizmusát, így a bíróság megítélhetné, hogy a felek egyedileg meg nem tárgyalt feltételének hiányában egy ászf hogyan válhatna a szerződés részévé, ha az nincsen.

Zárásul ki kell emelnem, hogy a deviza alapú hitelezés csúcspontján a PSZÁF fogyasztóvédelmi tájékoztatókban fejtette ki, hogy a bankok devizában kénytelenek refinanszírozni az alacsony kamatszint érdekében, így a bankok valóban kénytelenek devizát adni-venni, így e szerződéses kötelelem valós. Időközben a PSZÁF tájékoztatójában foglaltakat a Kúria valótlan tényállításoknak minősítette, továbbá a különmemű árfolyamokat tisztességtelennek deklarálta. Ezzel a PSZÁF fogyasztóvédelmi tájékoztatója, mely a banki gyakorlatot, magatartást megalapozta, egészében vált hamissá, tisztességtelenné. Ennek folyamányaként a bankok sorra ismerték el azon összegeket, mely tárgyában megtévesztették az adósokat, akik megkárosítását célozta magatartásuk. Ám a törvénykezési gyakorlat mereven elzárkózik attól, hogy a banki ténybeismerések alapján a szerződések semmisségét megállapítsa.

Zárásként kell visszakanyarodnom az átlagos magyar pénzügyi tudás alacsony színvonalához. Egyfelől tudomásul kell vennünk a fogyasztók tapasztalatának teljes hiányát, pénzügyi ismereteinek jelentős korlátozottságát, voltaképpen mohóságát, másfelől a bankok vadkapitalista, tisztességtelen magatartását. A bankok olyan feltételrendszert alkottak meg, melyet egy igen szűk vezetői kör értett meg, volt képes értelmezni a feltételekből származó jogokat és kötelezettségeket, okozatosságot, így a szerződéskötési gyakorlat egy az egyben kihagyni igyekezett az ajánlatadás, tájékoztatás folyamatát. Az utóbbi kötelezettség teljesítését kiszervezték ellenőrizhetetlen, jutalékban érdekelt ügynökök felé, lecsökkentvén a banki tevékenységet az okirat aláírására. Ismervén a szokásos banki gyakorlatot, elmondható, hogy ők szerződéses akarat közlésének azt tekintették, hogy a blankettát (kölcönszerződés elnevezésű okirat) az adós elé tették és választási lehetőséget annyiban határoztak meg, vagy aláírja, vagy elhagyja az épületet.

Az adósoknak esélyük sem volt arra – ismervén ráadásul a PSZÁF tájékoztató tartalmát – hogy átlássák a szituációt, és rájöjjenek a banki turpis magatartásra. A Kúria lassan 10 éve tartó ítélkezési tevékenysége nem a tisztesség és az alkotmányosság felé halad, hanem a jogbiztonság és forgalombiztonság követelményének jelszavai alatt legalizálni kívánják a XX. és XXI. századi magyar történelem legtisztességtelenebb, legerkölcstelenebb banki magatartását. Ennek legnyilvánvalóbb eszközei a jogegységi határozatok.